

Belgisch-Nederlands Taalunieoverdrag

Citation for published version (APA):

de Groot, G. R. (1983). Belgisch-Nederlands Taalunieoverdrag: Een 'verborgen' opdracht tot rechtsvergelijking en rechtsunificatie? *Nederlands Juristenblad*, 1983(12), 374-378.

Document status and date:

Published: 19/03/1983

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Belgisch-Nederlands Taalunie- verdrag

Een 'verborgen' opdracht tot rechtsvergelijking en rechtsunificatie?

Mr G.R. de Groot*

Het in 1982 tussen België en Nederland in werking getreden Taalunieverdrag is niet slechts voor Neerlandici e.d. van belang. Het verdrag blijkt ook bepalingen te bevatten, die gevolgen hebben voor de rechtstaal in beide

landen. Een strikte uitvoering van art. 4 sub c van het Verdrag zou unificatie van het Belgische en Nederlandse rechtssysteem met zich meebrengen. Het verdient derhalve aanbeveling, dat juristen bij de uitvoering van het Verdrag worden betrokken.

Inleiding

Op 1 april 1982 is tussen België en Nederland het te Brussel op 9 september 1980 gesloten Verdrag inzake de Nederlandse Taalunie in werking getreden.¹ Doel van deze Taalunie is in de bewoordingen van art. 2 lid 1 van het Verdrag 'de integratie van Nederland en de Nederlandse Gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin'. Art. 2 lid 2 stelt vervolgens: 'Tot dit gebied behoren: de taal en letteren als onderwerp van wetenschap, de letteren als vorm van kunst, de taal als communicatiemiddel van de wetenschappen, de taal als medium van de letteren, het onderwijs van de taal en van de letteren en, meer in het algemeen, de taal als instrument van maatschappelijk verkeer'.

Het verdrag is een zeer belangrijke mijlpaal in de culturele samenwerking tussen de beide betrokken landen. In de Memorie van Toelichting op de Goedkeuringswet² is daarom een uitvoerig overzicht van de voorgeschiedenis van het Verdrag gegeven, waarbij ook uitgebreide aan-

dacht wordt besteed aan de geschiedenis van de Nederlandse taal en letterkunde. De bedoelde passages van de Toelichting alsmede de op het Verdrag betrekking hebbende rede van de heer Niessen in de Tweede Kamer zijn daarom aanbevelenswaardige leesstof voor degenen die zich voor onze taal- en letterkunde interesseren.³

Juridische structuur van de taalunie

In de art. 6 tot en met 16 van het Verdrag wordt de juridische structuur van de Taalunie beschreven. In het eerste lid van art. 16 wordt bepaald, dat de Taalunie rechtspersoonlijkheid heeft. Het tweede lid van dat artikel bepaalt vervolgens dat 'de voorrechten en immuniteiten welke nodig zijn voor de uitoefening van de functies en het bereiken van de doelstellingen van de Taalunie worden vastgelegd in een tussen de Hoge Verdragsluitende Partijen te sluiten Protocol'.

Het hoogste orgaan van de Taalunie is volgens art. 7 het Comité van Ministers. Dit Comité van Ministers wordt gevormd door tenminste twee Belgische en twee Nederlandse ministers. Voor benoeming in het Comité komen volgens art. 8 lid 1 met name de ministers van Onderwijs en Cultuur in aanmerking. Andere leden van de regering kunnen echter worden uitgenodigd om deel te nemen aan de vergadering van het Comité (art. 8 lid 2). Het Comité van Ministers bepaalt het beleid van de Taalunie, draagt zorg voor de uitvoering van het Taalunieverdrag met het oog op de verwezenlijking van de daarin vervatte doelstellingen, doet aanbevelingen en stelt maatregelen vast ten behoeve van de uitvoering van het Verdrag on-

* Mr Gerard-René de Groot is sinds februari 1982 wetenschappelijk hoofdmedewerker in het recht aan de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht, met als specialisatie burgerlijk recht, rechtsvergelijking, internationaal privaatrecht. Voordien was hij verbonden aan de Juridische Faculteit van de Rijksuniversiteit te Groningen. Hij houdt zich onder meer bezig met de problematiek van het vertalen van juridische teksten.

der de erin aangegeven voorwaarden, houdt toezicht op de uitvoeringen van zijn besluiten en is bevoegd tot het sluiten van de hierna nog te noemen associatieovereenkomsten (art. 7).

Adviescollege voor het Comité van Ministers is de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (art. 7 vijfde zin; art. 12, 13). De samenstelling van deze Raad wordt bepaald door zijn statuten, die door het Comité van Ministers worden vastgesteld.

Een ander orgaan van de Taalunie is de Interparlementaire Commissie. Deze door art. 10 ingestelde Commissie is bevoegd te beraadslagen over alle zaken, die op de Taalunie betrekking hebben en zich daarover tot het Comité van Ministers te richten. De Commissie bestaat conform art. 11 uit tenminste veertien leden, waarvan de helft wordt gekozen uit en door de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap in België en de andere helft uit en door de Nederlandse Staten-Generaal. Het laatste, maar bepaald niet minst belangrijke orgaan van de Taalunie is het Algemeen Secretariaat als beleidsvoorbereidend en beleidsuitvoerend orgaan van de unie (art. 14 lid 1). Aan het hoofd van dit Secretariaat staat de Algemeen Secretaris (art. 14 lid 2), die de Taalunie conform art. 16 lid 1 ook in rechte vertegenwoordigt bij civielrechtelijke rechtshandelingen.

Consequenties van de Taalunie op juridisch terrein

Juristen zullen het Taalunieverdrag zelf of het hierboven gegeven overzicht van het Verdrag door een 'juridische bril' lezen. Civilisten zullen met interesse kennismaken van de Taalunie als nieuw voorbeeld van aan interstate-lijch recht ontleende rechtspersoonlijkheid. En de belangstelling van juristen met een publiekrechtelijke achtergrond zal gewekt worden door de in het Verdrag te signaleren aspecten van overdracht van bevoegdheden aan een institutie, alsmede door de wijze waarop de nationale parlementen bij de nieuw geschapen institutie worden betrokken. Het zijn echter niet deze aspecten van het Taalunieverdrag waarop ik in de kolommen van dit tijdschrift de aandacht wil vestigen. De voormelde formele punten van het Taalunieverdrag mogen juridisch interessant zijn, voor juristen van veel groter belang zijn wellicht enkele materiële bepalingen van het Verdrag.

Het Taalunieverdrag heeft namelijk niet slechts consequenties voor de Nederlandse taal in de huizen, tuinen en keukens van België en Nederland, maar ook voor de rechtstaat in beide staten. Bij het lezen van art. 2 lid 2 kan men enige consequenties al vermoeden. Volgens de desbetreffende bepaling behoort tot het gebied, waarop krachtens de Taalunie integratie moet worden gerealiseerd, ook 'de taal als communicatiemiddel van de wetenschappen' en 'de taal als instrument van maatschappelijk verkeer'. Het is niet onomstreden of de rechtsgeleerdheid zich terecht als *rechtswetenschap* mag presenteren. Het is in zoverre niet zeker of men het taalgebruik van juristen onder de eerste rubriek 'de taal als communicatiemiddel van de wetenschap, mag rekenen. Indien men zulks ontkent, zal echter het vocabulair van de rechtsgeleerden in elk geval moeten worden gesubsmeerd onder 'de taal als instrument van maatschappelijk verkeer', want dat 'recht' alles te maken heeft met maatschappelijk verkeer, zal niemand kunnen ontkennen. De Taalunie heeft dus — mede — betrekking op de rechtstaal. Dit uit artikel 2 te concluderen gegeven wordt eens in alle duidelijkheid onderstreept door art. 4 sub c, terwijl in dit verband ook de bepalingen van dit artikel sub d en f vermeldenswaard zijn:

"De Hoge Verdragsluitende Partijen besluiten tot: ...
c. het gemeenschappelijk bepalen van een gelijke terminologie ten behoeve van wetgeving en officiële publicaties;
d. het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot particuliere initiatieven op het gebied van woordenboeken, woordenlijsten en grammatica's;
...
f. het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot de Nederlandse taal en letteren in internationaal verband, in het bijzonder in de Europese Gemeenschappen."

Vooraf het bepaalde sub c, 'het gemeenschappelijk bepalen van een gelijke terminologie ten behoeve van wetgeving en officiële publicaties', is hoogst opmerkelijk. Het Taalunieverdrag verplicht krachtens deze bepaling tot (het streven naar) een uniforme rechtstaal in Nederland en België! Het is de moeite waard te bezien, welke consequenties deze verplichting zou kunnen hebben. Het is daartoe noodzakelijk enige overwegingen te wijden aan het karakter van het juridische taalgebruik en de noodzaak tot, respectievelijk de moeilijkheid bij 'intra-linguïstische' vertalingen⁴ tussen de in België gehanteerde Nederlandstalige rechtstaal en de rechtstaal in Nederland.

Rechtstaal en rechtssysteem

In de rechtstaal worden dikwijls termen gehanteerd met een van de omgangstaal afwijkende betekenis. De rechtstaal 'ijkt' omgangstermen en geeft aan deze een — soms strict omschreven — juridische inhoud en daarnaast creëert de rechtstaal ook begrippen, die in de omgangstaal niet worden benut. De betekenis van een rechtsterm wordt primair bepaald door het rechtssysteem, waarin deze functioneert, en ondergaat pas secundair invloed van de omgangstaal. Hoe nauw de relatie tussen rechtsterm en rechtssysteem is, blijkt, indien juridische teksten moeten worden vertaald.⁵

Bij het vertalen van juridische teksten moeten termen uit een bepaalde rechtstaal worden vervangen door termen uit een andere taal. Het is daarbij van het grootste belang, dat niet wordt vertaald in woorden van de desbetreffende omgangstaal, doch in de woorden van een rechtstaal, opdat de juridische dimensie van de te vertalen woorden ook in de vertaling zo goed mogelijk tot uiting komt. Door de nauwe samenhang van rechtstermen met het rechtssysteem, waarin ze functioneren, is het evenwel geen eenvoudige opgave om voor een rechtsterm uit één taal een rechtsterm uit een andere taal te vinden met eenzelfde juridische inhoud. De juridische inhoud van de te vertalen rechtsterm kan namelijk nooit worden geïsoleerd van zijn gehele rechtssysteem, terwijl achter de eventueel als vertaling te benutten rechtsterm ook weer een heel rechtssysteem staat, dat de betekenis van de betrokken term tenminste zijdelings beïnvloedt.

Een voorbeeld moge dit alles illustreren. Stel men zou in een juridische context de term 'dwaling' in het Duits willen vertalen. Een vertaling in de Duitse omgangstaal levert de vertaling 'Irrtum' op. Elk Nederlands-Duits woordenboek zal op die vertaalmogelijkheid attenderen. De regeling van de rechtens relevante dwaling in Nederland en Duitsland verschildt echter zeer aanmerkelijk. Zelfs een oppervlakkige vergelijking tussen de Nederlandse jurisprudentie op het gebied van het leerstuk van de dwaling en de par. 119 e.v. BGB levert al een zo groot aantal verschillen op⁶, dat men zich moet afvragen, of men niet dwaalt indien men dwaling door Irrtum zou

vertalen. Des te sterker rechtssystemen van elkaar verschillen, des te moeilijker zal het zijn voor een te vertalen rechtsterm in het andere rechtssysteem een goede vertaling te vinden.

De samenhang tussen rechtstaal en rechtssysteem blijkt ook overduidelijk, indien één linguïstische taal in meerdere rechtssystemen als rechtstaal functioneert. Doordat de rechtstermen aan het rechtssysteem hun inhoud ontleenen, zullen de beide rechtstalen van elkaar gaan verschillen vanwege de verschillen tussen de betrokken rechtssystemen. Sommige verschillen in rechtstaal zullen min of meer toevallig zijn; de meeste echter kunnen juridisch-inhoudelijk worden verklaard. Deze verschillen in rechtstaal bewerkstelligen, dat wanneer een jurist uit het ene rechtssysteem een juridische tekst van het andere systeem moet lezen, voor hem soms een 'vertaling' van die tekst noodzakelijk is, ondanks het feit dat die tekst formeel-linguïstisch in dezelfde taal is ingesteld. Een dergelijk 'intralinguïstisch' vertalen⁷ is zeer dikwijls ook tussen Nederlandse en Belgische juridische teksten noodzakelijk. Twee voorbeelden mogen dit illustreren: de vervolgende ambtenaar van het Openbaar Ministerie heet in België Procureur des Konings, in Nederland evenwel Officier van Justitie; vertaling is noodzakelijk, maar is betrekkelijk eenvoudig. Moeilijker ligt de zaak bij de term Arrondissementsrechtbank; deze term is zowel in België als in Nederland bekend, heeft echter niet op een soortgelijke instantie betrekking. De Nederlandse arrondissementsrechtbank heet in België rechtbank van eerste aanleg (tribunal de première instance; art. 76, 568 e.v. Gerechtelijk Wetboek). De arrondissementsrechtbank is in België daarentegen een college, dat wordt gevormd door de voorzitters van de rechtbank van eerste aanleg, van de rechtbank van koophandel (tribunal de commerce; art. 73, 573 e.v. Gerechtelijk Wetboek) en van de arbeidsrechtbank (tribunal du travail; art. 73, 578 e.v. Gerechtelijk Wetboek) en heeft tot taak competentiekwesties tussen de betrokken rechterlijke instanties te beslechten, indien in een concreet geval onduidelijk is, bij welke van die instanties een bepaalde zaak aanhangig gemaakt moet worden. De conclusie is duidelijk: nu inhoudelijk – rechtsvergelijkend – geconstateerd kan worden, dat de juridische inhoud van de termen verschilt, is intralinguïstische vertaling geboden.

Art. 4 sub c Taalunieoverdrag: een opdracht tot rechtsvergelijking en rechtsunificatie

Na de voorgaande opmerkingen willen we art. 4 sub c Taalunieoverdrag nader onder de loep nemen. We kunnen constateren, dat 'het gemeenschappelijk bepalen van een gelijke terminologie ten behoeve van wetgeving en officiële publicaties' bepaald geen sinecure is. Het is nodig onder ogen te zien, dat dit streven een uitermate uitvoerige en gedetailleerde vergelijking van de Nederlandse en Belgische rechtssystemen nodig maakt. Door middel van rechtsvergelijking moet worden vastgesteld, welke de juridisch-inhoudelijke verschillen en overeenkomsten zijn tussen de in België en Nederland gehanteerde rechtsterminologie. Het is niet moeilijk te voorspellen, dat het aantal te signaleren verschillen in terminologie groot zal zijn. Pas na een dergelijke vergelijking van de rechtstaal in beide landen kunnen voorstellen worden gedaan met het doel om tot een *zekere* gelijk-schakeling te komen m.b.t. de inhoud van de in een juridische context te hanteren termen. In de vorige zin zijn de woorden 'om tot een *zekere* gelijk-schakeling te komen' heel bewust gekozen. Een volledig gelijke rechtsterminologie zal met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid onmogelijk blijken. Daartoe zouden de

rechtssystemen van België en Nederland volledig moeten worden geünificeerd; pas dan zouden immers geen door verschillen in rechtssystemen veroorzaakte verschillen in betekenis van rechtstermen meer kunnen optreden.

Art. 4 sub c Taalunieoverdrag blijkt dus vergaande consequenties te hebben. Op zijn minst moet een zeer uitgebreide vergelijking van de Belgische en Nederlandse rechtsterminologie worden geïnitieerd. Idealiter is op grond van art. 4 sub c zelfs een rechtsunificatie geboden. Men kan zich uiteraard afvragen, of de opstellers van het Taalunieoverdrag deze consequenties van de betreffende bepaling hebben voorzien. In de toelichting op de goedkeuringswet blijkt aan de juridische terminologie weinig aandacht te worden besteed. Slechts één alinea heeft – wellicht – op deze problematiek betrekking. Op p. 11 van de Toelichting kunnen we namelijk lezen:

"Het instellen van de Taalunie zal niet in één keer alle belemmeringen opheffen, die het vrije onderlinge verkeer op cultuur en maatschappelijk gebied in de weg staan. Alleen al de vele afzonderlijke regelingen van nationale aard blijven de gescheiden ontwikkeling van de taal en van taalkundige instellingen in België en Nederland beïnvloeden. *Slechts door de wetgeving en reglementering in beide landen op elkaar af te stemmen zal het beoogde doel kunnen worden benaderd.*" (curs. door mij, GRdG). Het is me niet volstrekt duidelijk, of met de in de laatste zin vermelde wetgeving en reglementering wordt bedoeld op de wetgeving en reglementering die op de taal betrekking heeft, of inderdaad op *alle* wetgeving en reglementering, wat de uiterste consequentie van art. 4 sub c zou zijn. In het laatste geval kan men slechts met Thoas in Goethes 'Iphigenie in Taurus' verzuchten: 'Du sprichst ein grosses Wort gelassen aus'.

Participatie van juristen in het werk van de Taalunie

Bedoeld óf onbedoeld staat echter in elk geval vast, dat de correcte uitvoering van art. 4 sub c Taalunieoverdrag een klus is, die niet (slechts) door linguïsten kan worden verricht. De werkzaamheden ter uitvoering van deze bepaling is primair een taak voor juristen. Het is daarom van belang om te bezien, in hoeverre en op welke wijze juristen (kunnen) participeren in de werkzaamheden van de organen van de Taalunie.

Met betrekking tot het Comité van Ministers kan worden opgemerkt, dat de ministers van Justitie weliswaar niet per se in dit Comité zitten, doch de tekst van art. 8 zulks wel mogelijk maakt. In elk geval opent art. 8 lid 2 de mogelijkheid dat ze vergaderingen van het Comité bijwonen voorzover deze voor hen van belang zijn.

Uit het bovenstaande blijkt, dat met name de uitvoering van art. 4 sub c van het Verdrag voornamelijk op terrein blijkt te liggen, waarvoor de ministers van Justitie verantwoordelijk zijn.

De samenstelling van de interparlementaire commissie is afhankelijk van de samenstelling van de betrokken parlementen. Het is echter te hopen, dat ook enkele juridisch geschoolde parlementariërs bereid zijn in de interparlementaire commissie zitting te nemen.

De wijze, waarop de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren wordt gekozen, is aangegeven in art. 6 van de (Ontwerp-)Statuten van die Raad:

'De Raad bestaat uit vijfenvestig leden. Vijftien leden worden benoemd door de betrokken Belgische Minister(s); vijftien leden worden benoemd door de betrokken Nederlandse Minister(s); vijftien leden worden benoemd door het Comité van Ministers'.

Art. 6 geeft niet aan welke eisen de te benoemen des-

kundigen dienen te voldoen. Een beetje licht werpt daarop evenwel de bepaling van art. 7:

“In de Raad hebben deskundigen zitting met name op de gebieden van:

– taalwetenschap – taalzorg – letteren – vertaling – literatuurwetenschap – onderwijs – uitgeverij en boekhandel – vormingswerk – bibliotheek en documentatie – toneel – film – pers – radio en televisie”

Uit de opsomming van art. 7 blijkt, dat de kans niet erg groot is, dat in de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren personen met juridische expertise zullen worden benoemd. Voor de uitvoering van art. 4 sub c is dat betreurenswaardig. Een lichtpuntje vormt echter een passage op p. 13 van de Toelichting: ‘De Raad kan evenwel een beroep doen op andere instellingen en op particulieren. Zonodig kan hij speciale commissies in het leven roepen’. Het is te hopen, dat de Raad in elk geval een speciale commissie zal instellen ter bestudering van unificatie van de juridische terminologie van Nederland en België. Die commissie zou hoofdzakelijk uit juristen moeten bestaan.

Na deze opmerking over het mogelijk participeren van juristen in het Comité van Ministers, de Interparlementaire Commissie en de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren nog een korte aantekening over het Algemene Secretariaat: ook met betrekking tot dat orgaan van de Taalunie willen we de hoop uitspreken, dat daarin enige expertise ten aanzien van de juridische terminologie aanwezig zal zijn.

Enkele slotopmerkingen

Vanuit juridische visie kunnen behalve het voorgaande nog een aantal andere opmerkingen naar aanleiding van het Taalunieverdrag worden gemaakt.

In art. 4 sub f wordt besloten tot het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot de Nederlandse Taal en Letteren in internationaal verband, in het bijzonder in de EG. Dit besluit is ten dele de bezegeling van een al jarenlang gevolgde praktijk, die door de bedoelde bepaling nu volkenrechtelijke verplichting wordt. Hopelijk zal onder dit gezamenlijk te voeren beleid ook het *vertaal*beleid en de vertaalpraktijk binnen de EG worden begrepen. Het is van het grootste belang, dat de Nederlandstalige versie van EG-documenten telkens dusdanig is, dat de gebruikte rechtstermen voor Belgische noch voor Nederlandse juristen interpretatiemoeilijkheden opleveren. Weer een moeilijke opgave, nu de rechtstalen in beide landen niet zelden verschillen.

Interessant is verder het bepaalde onder art. 4 sub d. Men verplicht zich tot het voeren van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot particuliere initiatieven op het gebied van woordenboeken, woordenlijsten en grammatica's. De vraag komt op, in hoeverre juridische woordenboeken door deze verplichting worden geraakt. In dit verband moeten twee categorieën woordenboeken worden onderscheiden: de *verklarende* juridische woordenboeken en de *vertalende* juridische woordenboeken. Van de eerste categorie is de Nederlandse representant het door Gokkel en Algra bewerkte *Rechtsgeleerd Handwoordenboek van Fockema Andreae*⁸. Het komt me voor, dat het zinvol is, dat zulke verklarende woordenboeken slechts op één rechtssysteem betrekking hebben. Zulks om verwarringen in de definities te voorkomen en bovendien om te vermijden dat zulke werken te dik en duur worden. Ook voor de vertalende juridische woordenboeken wil ik bepleiten, dat men zich per taal op één rechtssysteem concentreert. Vanwege de verbondenheid van rechtstalen met rechtssystemen lijkt het me verstandig, dat vertaalsuggesties in de verhouding tussen

twee rechtstalen, dat wil zeggen tussen twee rechtssystemen, worden gegeven. Men wekt overspannen verwachtingen, indien men voorspiegelt, dat de desbetreffende vertaalsuggesties ook geldigheid hebben in de verhouding tot andere rechtssystemen, waarin linguïstische gezien dezelfde taal als rechtstaal wordt benut⁹.

Het is van het grootste belang, dat goed inzicht wordt verkregen op welke punten de rechtstalen van twee landen, waarvan de rechtssystemen zich van dezelfde linguïstische taal bedienen, aanmerkelijk van elkaar afwijken. Een dergelijk inzicht kan misverstanden voorkomen en is de noodzakelijke ‘Vorstufe’ van een unificatiestreven. Het zou gewenst zijn dat onder auspiciën van de Taalunie een inventarisatie van de verschillen tussen de Belgische en Nederlandse rechtstaal ter hand zou worden genomen. In art. 5 sub e van het verdrag wordt het bevorderen van databanken op het gebied van de terminologie in het vooruitzicht gesteld. Indien men in dergelijke databanken woorden, die in België en/of Nederland een juridische dimensie hebben, extra zou ‘ijken’, zou enig voorwerk om te komen tot een inventarisatie van overeenkomsten en verschillen in de rechtstaal van beide landen zijn gedaan.

Tenslotte dient nog te worden stilgestaan bij het geografisch werkterrein in het Verdrag. Het Verdrag is gesloten tussen België en het Koninkrijk der Nederlanden. Volgens art. 19 lid 1 geldt het Verdrag echter voorlopig slechts voor het Rijk in Europa. Door diplomatieke nota-uitwisseling kan het Verdrag worden uitgebreid tot de Nederlandse Antillen. Een dergelijke uitbreiding zou trouwens opnieuw implicaties hebben op het gebied van de juridische terminologie. Weliswaar is het rechtssysteem van de Nederlandse Antillen vérgaand identiek aan die in Nederland (vergelijk art. 39 Statuut voor het Koninkrijk), maar er zijn ook duidelijke verschillen aanwezig. Zo zijn in de Antillen bijvoorbeeld de eerste twee boeken van het NBW niet ingevoerd, hetgeen in het civielrecht soms gevolgen voor de terminologie heeft. Uitbreiding van de werking van het Verdrag tot de Nederlandse Antillen maakt het streven naar unificatie van de rechtsterminologie dus nog complexer.

Volgens art. 20 van het Verdrag kunnen verder andere staten die aan activiteiten van de Taalunie wensen mede te werken, met de Taalunie een associatie-overeenkomst sluiten. Volgens de toelichting wordt hierbij gedacht aan landen, waarvan een deel van de bevolking gebruik maakt van de Nederlandse taal. Vanuit het zicht van een jurist zijn daarbij natuurlijk met name interessant die landen, waarin de Nederlandse taal ook rechtstaal is. Wat betreft het ABN is dat slechts het geval met Suriname. Het verbaast me, dat deze staat niet in de Toelichting is genoemd¹⁰. Is de Surinaamse regering niet in de onderhandelingen over het Taalunieverdrag betrokken? Indien Suriname tot het Taalunieverdrag zou toetreden, zou dit in elk geval ook weer implicaties naar de rechtsterminologie hebben, gezien de verschillen tussen Surinaams en Nederlands recht.

Een ‘apart’ probleem vormt nog Zuid-Afrika. Zou dit land zich met de Taalunie kunnen associëren? Het Afrikaans is immers een onmiskenbare dochtertaal van het Nederlands. Vanuit de Tweede Kamer zijn vragen in deze zin gesteld.¹¹ Minister Pais heeft daarop in de Kamer geantwoord¹² dat hij, wanneer de verhoudingen in Zuid-Afrika zich zouden ontwikkelen in een richting zoals die door de Nederlandse regering graag wordt gezien, bepaalde mogelijkheden ziet, dat ook Zuid-Afrika met dit Verdrag associëert. Hij onderstreept echter, dat ‘op dit ogenblik’ de opportuniteit van de vraagstelling niet zo groot is. Ook afgezien van dit laatste politieke argument, lijkt me een associatie van Zuid-Afrika minder wense-

lijk. Wat betreft de uitvoering van art. 4 sub c (unificatie van juridische terminologie) zouden gigantische problemen optreden. De rechtssystemen in België, Nederland, Nederlandse Antillen en Suriname mogen dan verschillend zijn, ze hebben echter zeer brede gemeenschappelijke wortels. Het rechtssysteem van Zuid-Afrika is evenwel dermate verschillend van de andere betrokken rechtssystemen¹³, dat het streven naar unificatie van de rechtsterminologie waarschijnlijk onoplosbare problemen met zich meebrengt.

Het reprorecht wordt niet uitgeoefend.

Noten

1. De tekst van het Verdrag is gepubliceerd in het Tractatenblad 1980, nr 147; de gegevens over de parlementaire behandeling, bekrachtiging en inwerkingtreding zijn te vinden in Tractatenblad 1982, nr 16.
2. Wetsontwerp 16 622 (R 1155). Het historische overzicht beslaat in de Memorie van Toelichting de p. 3 t/m 10. De Verdragstekst met toelichting is tevens als fraaie brochure gepubliceerd door de Staatsuitgeverij (De Nederlandse Taalunie, 's-Gravenhage 1980, ISBN 90 12 03104 4). In die brochure zijn eveneens de Ontwerp Statuten van de door het Taalunieverdrag in leven geroepen Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren met toelichting afgedrukt. Aan het Taalunieverdrag is voorts een nummer gewijd van de Courrier Hebdomadaire van de CRISP (Centre de recherche et d'information socio-politiques (CH 960/961, 30 avril 1982); S. Govaert, 'La Flandre et les Pays-Bas: rapports nouveaux'.
3. Hand. II 1980/81, blz. 4781-4783.
4. De term 'intralinguïstische vertaling' ontleen ik aan Buzzelli, in: Babel 1970, 140-146.

5. Vgl. over de problematiek van het juridisch vertaalwerk M. Tragter-Schubert en G.R. de Groot in RM Themis 1979, blz. 479-484.
6. Vele casus die in Nederland worden opgelost door het leerstuk van de dwaling, worden in Duitsland bekeken vanuit het perspectief van par. 242 BGB ('Der Schuldner ist verpflichtet, die Leistung so zu bewirken, wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern.') via de theorie van de 'Wegfall der Geschäfts-Grundlage'. En meerdere gevallen die in Duitsland als voorbeelden van dwaling worden gekwalificeerd, worden in Nederland als oneigenlijke dwaling beschreven.
7. Zie verwijzing in noot 4.
8. Vierde druk, H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1981.
9. Zo ook M. Tragter-Schubert en G.R. de Groot, o.c. (noot 5), blz. 482.
10. Suriname werd trouwens wel genoemd door *Pais*, Hand. II, 1980/81, blz. 4787.
11. Voorlopig verslag, blz. 1; Verburgh en Mertens, Hand. II, 1980/81, blz. 4784, 4785.
12. Hand. II, 1980/81, blz. 4787.
13. De rechtssystemen van de Nederlandse Antillen en Suriname zijn duidelijk herkenbare 'dochteren' van het Nederlandse rechtssysteem. De verwantschap van de Belgische en Nederlandse rechtssystemen is iets minder eng, maar ook nog evident aanwezig. Beide systemen stammen af van het Franse recht. Het Zuid-Afrikaanse recht heeft zeker relaties met Nederland: de basis van dat rechtssysteem vormt het zogenaamde Romeins-Hollandse recht, d.w.z. het recht dat voor de invoering van de Napoleontische codificaties in Holland gold. Dat Romeins-Hollandse recht heeft echter in de afgelopen anderhalve eeuw zeer sterke wijzigingen ondergaan onder invloed van het Engelse recht, zodat het rechtssysteem van Zuid-Afrika momenteel het best als Anglo-Romeins recht kan worden beschreven. Met name de 'Anglo-Amerikaanse aspecten' van het Zuid-Afrikaanse recht bewerkstelligen grote (terminologische en inhoudelijke) verschillen tussen het recht van Zuid-Afrika en de rechtssystemen van Continentaal-Europa. Vgl. J.G. Sauveplanne, *Rechtssystemen in vogelvlucht*, 2de druk, Deventer 1981, blz. 213-220.

De contacten en de samenwerking tussen België en Nederland in de rechtswetenschap en de rechtspraak*

Rapport van Prof. dr M. Storme en Mr J.M. Polak

In dit rapport brengen de ondergetekenden Prof. dr M. Storme, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent en Mr J.M. Polak, lid van de Raad van State in Nederland, verslag uit van een onderzoek naar de contacten en de samenwerking die op het gebied van de rechtswetenschap en de rechtspraak tussen België en Nederland bestaan. Dit onderzoek is uitgevoerd door Mr Dirk van Poucke en Mr Elsbeth Polak. Zij hebben aan de hand van een tevoren in onderling overleg samengestelde lijst van onderzoekpunten de periode 1950-1980 in kaart gebracht.

Het onderhavige rapport is een samenvatting van de door deze onderzoekers verzamelde gegevens. Het bevat voorts enkele conclusies en aanbevelingen.

De tweede ondergetekende heeft zich al eerder met dit onderwerp beziggehouden. Ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland schreef hij een overzicht 'Twintig jaar Belgisch-Nederlandse samenwerking op het gebied van het recht' dat is

opgenomen in het Rechtskundig Weekblad van 3 december 1967 en het Nederlands Juristenblad van 9 december 1967. In het Gedenkboek De Vlaamse Conferentie der Balie van Gent 1873-1973 is een bijdrage van zijn hand opgenomen, getiteld 'Nederlandse belangstelling voor Vlaams recht' waarin gepoogd is weer te geven hoe in de bestreken periode van 100 jaar in de Nederlandse rechtspraak en rechtswetenschap is gereageerd op het Belgisch recht. In beide opstellen is literatuur over de samenwerking te vinden.

De eerste ondergetekende heeft ter gelegenheid van het Leids-Gents colloquium '150 jaar rechtsleven 1830-1980' gepoogd de wederzijdse invloeden op het vlak van het procesrecht te ontleden (Universitaire Pers Leiden, 1981).

Individuele contacten

Uit het onderzoek blijkt dat men verschillende vormen van samenwerking kan onderscheiden. Uitgaande van de lichtste vorm van samenwerking, het individuele contact tussen juristen van beide landen, ontrolt zich het volgende beeld.

* Dit verslag werd eerder gepubliceerd in *Neerlandia*, tijdschrift van het Algemeen Nederlands Verbond (ANV), nr 5, 1981. Mede geleet op het artikel in deze aflevering van Mr G.R. de Groot over het Belgisch-Nederlands Taalunieverdrag leek publicatie ons zinvol.